

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXXV. Vtrum sola nocentis intentio possit variare obligationem
restituendi?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

formaliter, nihil variare potest æstimationem, & effectus morales actionum, sed quantitas præcisa per rationem à quantitate damni realiter subsecuti perinde reputabitur, atque si identificata realiter minimè cum illa fuisset: sicut reputatur ab omnibus, quoad quantitatem, seu magnitudinem malitiæ actus.

Art. 5. Dicendum itaque est vniuersaliter, in nullo euentu deberi restitutionem vltra quantitatem innocentem existimatam à nocente, nullamque obligationem resultare ex quantitate damni, & valore rei inuincibiliter ignoratis ita, vt ne dubitaueris quidem de vltiori valore, aut vi nocua.

Art. 6. Ratio est, quia inhumanum est, vt homines contrahant obligationem ex actione sua modo minimè humano. Obligatio autem consequens ad ignorantiam inuincibilem, contracta eatenus esset modo minimè humano, quia homo quatenus ignorat, nihil differt à bruto, & agente inanimato. caret enim eatenus libertate, quæ est discretiua humanitatis, & à qua pendent obligationes contrahendæ per actionem propriam.

Art. 7. Confirmatur ratione superius indicata quæst. 32. versus finem. Quia nemo creditur consentire in contractum maioris periculi, quàm spei. Voluntas autem consentiens reparationi damni minimè præiudicat, & superantis existimationem coniecit in maius periculum, quàm spem. Grauius namque proculdubio est spoliare se scientem bonis suis in compensationem erogandis, quàm ipsam ab alio ignoranter priuari. Quare communis hominum consensus antecedens euentus æquè possibiles, respectu cuiusvis, hic potius est, vt reputentur pro damnis purè fortuitis, quæ ab aliquo minimè existimante illata fuerint, quatenus inculpabilem existimationem, & opinionem nocentis exceßerint, quàm vt spem aliquam maiorem concipere, ac fundare voluerint non patiendi nocumentum, inito contrario pacto.

Art. 8. Confirmatur rursus, quia nemo rationabiliter irascitur aduersus nocentem cum ignorantia nocumenti, quatenus ignorauit, ac proinde non ageret rationabiliter cum eo, si hostiliter eatenus ageret cum eodem. Ageret autem hostiliter, si compelleret ad subeundum magnum damnum pro placatione sui, nec aliter vellet redire ad pristinam pacem, ac beneuolentiam mutuum. Quare ad rationem discriminis supra assignatam dicitur in actione, siue mediata, siue immediata plus nocente, quàm putauit auctor actionis, excessum se habere purè materialiter, quoad prudentem operis æstimationem, atque idèd nullum eatenus effectum moralem specialem resultare; neque realem ignoti cum noto identitatem quidquam in contrarium valere.

Art. 9. Dictum autem est vniuersaliter neminem teneri ad reparandum damnum, quatenus fuit inopinatum, ac inexcogitabile, seu non timendum prudenter. Quia nullum, quoad hoc, admittendum est discrimen inter eum, qui nocuit putans quantitatem nocumenti esse sufficientem ad lethale, & eum, qui putauit esse sufficientem solum ad veniale; cum vtrique putauerit esse minorem, quàm re ipsa fuit, nec de opposito dubitauit, quod rarè contingere potest. Licet enim qui putauit quantitatem esse sufficientem ad lethale, eo ipso hostiliter egerit, idèdque meruisse videatur, vt etiam cum ipso hostiliter agatur exigendo ab eo, quantum re ipsa nocuit. Quod meritum nequaquam inest existimanti quantitatem esse venialem. Hæc nihilominus differentia, cui plurimum insistit Cardinalis de Lugo disp. 8. sect. 5, nulla ex parte labefactat vim superioris nostræ rationis vniuersaliter concludentis. Solum enim persuadet facilius, ac rationabilius condonari venialiter, quàm lethaliter peccanti restitutionem quantitatis ab vtroque existima-

tæ. Si enim exigatur vltra existimationem, ac prudentem dubitationem, non hostiliter solum agitur, sed etiam tyrannicè, ac inhumane.

Art. 10. Opponit Cardinalis paritatem ex incurfione poenarum excedentium sæpè existimationem peccantis. Sed retorquetur faciliè, & efficaciter paritas. Quia quantitas poenæ iustæ non potest excedere per se quantitatem culpæ formalis; nec culpa formalis potest excedere existimationem peccantis, circa grauitatem culpæ. Ergo similiter quantitas rei restituendæ non potest excedere per se quantitatem nocumenti existimatam à nocente. Nempe restitutio correspondet nocumento proximi, sicut poena culpæ quatenus imputabilibus; idque simili prorsus modo pro culpa, & nocumento, siue leui, siue graui. Quæ ipsa vniuersitas, quoad leue, & graue in poena, & culpa nocet specialiter intentioni Cardinalis volentis tueri discrimen inter iniustitiam leuiter, & grauiter peccaminosam, cum tamen æquè contingat poenam per accidens excedere culpam leuem, ac grauem; neutram verò vnquam excedere possit per se. Quæstio autem præfens est de obligatione per se vltra nocumentum existimatum. Concluditur igitur quantitatem restituendam nunquam posse esse maiorem inculpabiliter existimata; posse tamen aliquando esse minorem.

Ad 1. Dictum est eo in loco, & sæpè aliàs medium rei, quod intendit iustitia considerari relatè ad ius eius, circa quem operatur ipsa iustitia. Ostensum autem est non competere ius patienti, vt sibi restituatur quantum re ipsa fuit nocumentum, quod passus est, sed quantum inculpabiliter existimauit, qui nocuit; Atque eatenus tenetur ad medium rei, qui nocuit; neque, si postea per nouum errorem restituat bona fide minùs, quàm existimauit, quando nocuit, propterea liberatur à tota obligatione, sed tenetur supererogare, cum primùm innouerit posterior error. Cuius nihil simile est in alijs virtutibus, quæ versantur circa passiones.

Ad 2. Satis superque patet ex dictis supra ratio differentie, ob quam, qui minùs nocuit, quàm putauit, non debeat restituere quantum putauit, sed minùs; non verò similiter plus debeat restituere, quàm re ipsa nocuerit, qui plus nocuit, quàm putauit, idèdque, neque semper, neque nunquam standum sit mensuræ existimationis, quæ præluxit nocenti. Quia semper satisficit iuri patientis, si recipiat, quantum amisit; & aliquando, etiam si minus recipiat.

QVÆSTIO XXXV.

Vtrum sola nocentis intentio possit variare obligationem restituendi?

Videtur variare posse. 1. Quia in materia aliarum virtutum sola diuersitas intentionis ex parte operantis potest inducere dispares obligationes ex. gr. si actio vtilis alteri fiat animo benefico, obligat ad gratitudinem; si minùs non obligat; idemque apparet in pluribus alijs aliarum virtutum exemplis, quæ prosequitur latè Cardinalis de Lugo disp. 8. sect. 6. Ergo id ipsum accidere potest in materia iustitiæ. Nec enim apparet vlla, quoad hoc punctum, differentia inter ipsam, & alias virtutes.

2. Sola diuersitas intentionis efficere potest, vt quis constituatur, vel non constituatur in ratione causæ moralis, respectu effectus consensenti ad eius actionem; vt patet in eadem tentatione denominante demonem, vel hominem causam peccati ex tentatione suborti, minimè verò Deum; quia illi intendunt peccatum,

peccatum, Deus verò minimè intendit. Ergo eadem sola diuersitas intentionis efficere poterit, vt aliquis sit causa moralis nocuenti resultantis proximo ex sua actione, tamen non sit inductiua illius ex sua natura. Causalitas autem moralis in damnum proximi inducit obligationem restituendi. Qua ratione mouetur Vasquez.

3. Videtur insuperabile hanc in rem argumentum desumi ex lege secunda §. *idem Labeo ait ff. de aqua pluuiæ aranda*. Exque aliis similibus præcipientibus reparationem damni secuti, si tale damnum intentum fuit ab auctore operis, ad quod consecutum est, minimè verò seclusa intentione damni. Vnde hoc idem, vt certum supponere videntur quamplures auctores apud Thom. Sanchez lib. 2. consil. cap. 1. dub. 7. recurrentes ad intentionem operantis, aut omittentis pro obligatione, aut de obligatione restituendi. Ergo dubitari non potest, quin intentio nocentis se sola sufficiat ad variandam hanc obligationem.

Art. 1. Resp. An intentio nocendi possit aliquando inducere, vel augere obligationem restituendi, non adfuturam, si illa non adfuisse, tamen cætera omnia adfuisse eadem; maximè verò si adfuisse præcognitio possibilitatis nocuenti coniuncta cum persuasione moraliter certa illud non esse subsecutum ad talem actionem, & tamen de facto subsecutum est ad ipsam? Affirmant, & negant graues, nec pauci auctores. Dicendum autem est intentionem nocentis se sola nihil ad rem facere, nec variare posse obligationem restituendi. Cui sententiæ fauent Thomas Sanchez, Lessius, Navarra, Turrianus, & alij. Quia ius proprietatis vnicuique conueniens, respectu suorum bonorum tantum indirectè extenditur ad actus internos voluntatis, quatenus sunt causatiui alicuius actionis directè contradicentis eidem iuri. Ergo quando actio exercita, ex intentione vtrunque alias mala, non fuerit contraria iuri alterius, ea intentio non erit mala malitia iniustitiæ, sed inuidiæ, inimicitiae, vel alterius similis vitij. Confirmatur quia sola diuersitas intentionis non potest efficere, vt desit aequalitas bonorum, per iustitiam intentam, vt per se patet. Ergo non potest facere, vt actio exterior, alias non futura iniusta, sit iniusta, adeoque inductiua obligationis restituendi; hoc est, vt sit inductiua inaequalitatis, & obligationis reparandi aequalitatem.

Ad 1. Hoc est discrimen inter iustitiam, & alias virtutes morales, vt illa in medio rei, ista in medio rationis consistant, vt expositum est quaest. 9. eamque medietatem respicit iustitia relatè ad ius alterius, eoque solo eam metitur; cum alia virtutes aliis rationibus nitantur. Peruersitas autem intentionis solum recedit à medio rationis, quando seclusa intentione, nulla est iniustitia in actione secundum se, tamen si fiat cum perfecta aliàs rei ipsius cognitione, ac deliberatione, nec intentio secundum se præcisè considerata subest iuri alterius, vt per se patet. Alia virtutes respiciunt alia motiua, & medietatem aliam variabilia ex intentione operantis, ad quam etiam immediatè, & secundum si referuntur. Nulla igitur est paritas obiectionis.

Ad 2. Distinguitur antecedens, sola diuersitas intentionis efficere potest, vt quis constituatur in ratione causæ moralis iniuste agentis formaliter, negatur antecedens; agentis contra charitatem, amicitiam, beneuolentiam, misericordiam, & similes virtutes conceditur antecedens. Ratio discriminis patet ex fundamento veritatis, & ex responsione ad 1. Comparatio illa Dei, & dæmonis, aut hominis, nihil vrget. Quia illud discrimen non oritur ex sola diuersitate intentionis, sed etiam, & maximè, atque radicaliter, quia dæmon, & homo tenentur ad non tentan-

R. P. de Esparza Cms. Theol. Tom. II.

dum; Deus verò non tenentur, vt non tentet eò modo, & sensu, quo id illi est possibile; ideoque illis tribueretur peccatum secutum ex tentatione, tamen illud minimè intendissent, sed tantum contempsissent secuti alia motiua.

Ad 3. leges illæ ciuiles nihil continent contra conclusionem positam sub terminis, quibus ea notifica est, & sub quibus examinatur à Theologis quaestio præsens. Quia Iurisperiti non respiciunt ad intentionem purè internam secundum se; sed ad actionem, vel omissionem, quæ talem intentionem nociuam præsupponit per se. Talis autem, seu actio, seu omisso est iniusta ex se, & inductiua obligationis restituendi, tamen absit intentio formalis nocendi. Quia est inductiua damni alieni, vel absque vllò commodo proprio, vel cum eo commodo, quod est contra ius alterius. Nemo enim nisi per accidens ex præsumptione benè fundata grauatur per leges, quando facit, aut omittit id, ad quod secundum se habet ius; hoc est id, in quo fauent ipsi leges, quamcunque demum intentionem gerat purè interiorem actione exteriori existente conformi ad leges quoad omnia exteriora secundum se. Auctores verò indicati in obiectione, vel hunc eundem sensum secuti sunt, vel aberrarunt à vero.

QVÆSTIO XXXVI.

Vtrum restitutio partis debiti possit liberare ab obligatione graui restituendi?

Videtur liberare posse. 1. Quia eadem lege, eodemque modo tenetur vnusquisque ad reparandum damnum illatum, qua, & quo tenebatur ad illud non inferendum, siquidem dictum est supra vtrumque actum esse eiusdem infimæ speciei, eodemque iure patientis moueri adequatè. Ergo nemo peccat lethaliter retentione eius præcisè partis, cuius solius ablatione non peccasset lethaliter. Ergo liberari potest ab obligatione graui per restitutionem solius partis debiti retento reliquo, cuius ablatio non fuisset peccatum lethale.

2. In materia honoris, qui nocuentum graue prius illatum ita imminuit, vt amplius non sit graue, non subest deinde obligationi graui restituendi, ac reparandi partem damni, quæ superest. Ergo similiter dicendum est in re pecuniaria.

3. Quia aliàs non obligatus obstrinxit se voto ad dicendum officium diuinum; & si aliquando intermisisset, ad illud dicendum bis die sequenti, liberatur ab obligatione graui, si die sequenti dicat secunda vice vsque ad parvam quantitatem, qua prætermissa die præcedenti, pro quo compensat, non peccasset lethaliter. Est autem eadem prorsus proportionis ratio de restitutione, & compensatione pecuniæ sublata.

Art. 1. Resp. Valdè percrebuit apud auctores modernos sententiæ affirmans eum, qui restitui partem debiti, qua sublata non peccasset initio lethaliter, liberari ab obligatione graui restituendi, quam contraxit per peccatum iniustitiæ in re pecuniaria. Dicendum tamen est non propterea liberari ab obligatione graui ex natura rei. Quia qui læsus fuit quoad quantitatem sufficientem ad lethale, eo ipso acquisit ius aduersus lædentes ad exigendam totam illam quantitatem simul, potestque proinde vtendo iure suo nolle acceptare partem, si seorsim offeratur, vel etiam acceptare, sed sub ea conditione, vt tali deinde tempore, aut opportunitatè superaddatur, quod deest, & non aliter. Cum enim absolutè debeatur

Q tota